

10. Kalinichenko V. V. Povojenjny golod v Ukraïni (druga polovyna 40–h rokiv XX st.): dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Kalinichenko V. V. jacheslav Volodymyrovych. – Harkiv, 2001. – 255 s.
11. Kogut P. V. Kolektyvizacija v zahidnoukraïns'komu seli / P. V. Kogut. – L'viv, 2000. – 80 s.
12. Kogut P. V. Zaprovadzhenja kolgospnoi' systemy v zahidnyh oblastjah Ukraïny (1944 – 1953 rr.): dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Kogut Petro Volodymyrovych. – L'viv, 2000. – 243 s.
13. Kononenko V. Represyva polityka radjans'koi' vlady proty seljan Podillja v kinci 40–h rr. XX st. / V. Kononenko // Naukovi zapysky Vinnyc'kogo derzh. ped. universytetu im. M. Kocjubyns'kogo. Serija: Istorija. – 2003. – Vyp.5. – S.134–137.
14. Kravchenko P. M. Ukaz 1948 roku jak zasib represyvnoi' polityky radjans'kogo rezhymu / P. M. Kravchenko // Vinnychchyna: mynule ta s'ogodennja. Krajeznavchi doslidzhennja: materialy XXVI Vinnyc'koi' nauk. istor. krajezn. konf. (Vinnycja, 10–11 zhovtnja 2014 r.). – Vinnycja, 2014. – S.266–272.
15. Kul'chyc'kyj S. Chervonij vyklyk. Istorija komunizmu v Ukraïni vid jogo narodzhennja do zagybeli / S. Kul'chyc'kyj. – Kn.3. – K.: Tempora, 2013. – 388 s.
16. Les'kiv M. M. Radjans'kyj rezhym u zahidnyh oblastjah Ukraïny (1944–1953 rr.): dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Les'kiv Mar'jana Myronivna. – L'viv, 2008. – 196 s.
17. Maljarchuk O. Totalitaryzm proty zahidnoukraïns'kogo sela: monografija / O. Maljarchuk. – Ivano-Frankivs'k: Misto NV, 2008. – 228 s.
18. Misinkevych L. L. Gromads'ki vyroky jak represyvni novacii' radjans'koi' vlady proty kolgospnogo seljanstva v 1948 roci / L. L. Misinkevych // Universytets'ki naukovi zapysky. – 2012. – №1. – S.57–64.
19. Misinkevych L. L. Represii' proty seljanstva Hmel'nychchyn jak metod pidvyshhennja produktyvnosti praci v kolgospnomu vyrobnyctvi 1948 r. / L. L. Misinkevych // Visnyk Kam'janec'–Podil's'kogo nac. un–tu im. I. Ogijenka. Ist. nauky. – 2013 – Vyp.6. – S.426–434.
20. Podkur R. Reakcija sil's'kogo naselennja na vymogu vykonannja obov'jazkovogo minimumu kolgospnogo trudodnja u povojennij URSS / R. Podkur // Ukraïna XX st.: kul'tura, ideologija, polityka. – 2011. – №16. – S.61–70.
21. Reabilitovani istorijeju. Vinnyc'ka oblast'. – Kn.1. – Vinnycja: DP «DKF», 2006. – S.64–67.
22. Reabilitovani istorijeju. Volyns'ka oblast'. – Kn.1. – Luc'k: VAT «Volyns'ka oblasna drukarnja», 2010. – S.86–89.
23. Reabilitovani istorijeju. Zaporiz'ka oblast'. – Kn.1. – Zaporizhzhja: Dniprovs'kyj metalurg, 2004. – S.7–44.
24. Reabilitovani istorijeju. Mykolai'vs'ka oblast'. – Kn.2. – K. – Mykolai'v: Svitogljad, 2006. – S.7–78.
25. Reabilitovani istorijeju. Odes'ka oblast'. – Kn.1. – Odesa: AT «PLYSKE», 2010. – S.123–142.
26. Reabilitovani istorijeju. Poltav's'ka oblast'. – Kn.1. – Kyi'v – Poltava: ASMI, 2009. – S.315–338.
27. Reabilitovani istorijeju. Rivnens'ka oblast'. – Kn.1. – Rivne: VAT «Rivnens'ka drukarnja», 2006. – S.55–67.
28. Reabilitovani istorijeju. Rivnens'ka oblast'. – Kn.2. – Rivne: VAT «Rivnens'ka drukarnja», 2009. – S.22–24.
29. Reabilitovani istorijeju. Sums'ka oblast'. – Kn.1. – Sumy: Vydavnycho–vyrobnyche pidpryjemstvo «Mrija–1» TOV, 2005. – S.9–44.
30. Reabilitovani istorijeju. Ternopil's'ka oblast'. – Ternopil': VAT «TVPK «Zbruch», 2008. – S.13–114.
31. Reabilitovani istorijeju. Hmel'nyc'ka oblast'. – Kn.4. – Hmel'nyc'kyj: [b. v.], 2012. – S.10–26.
32. Reabilitovani istorijeju. Chernivec'ka oblast'. – Kn.2. – Chernivci: Chernivec'ka oblasna drukarnja, 2010. – S.21–27.
33. Reabilitovani istorijeju. Chernigivs'ka oblast'. – Kn.4. – Chernigiv: Vydavec' Lozovyj V. M., 2012. – S.9–22.
34. Rozhyk N. S. Zahidnoukraïns'ke selo: kolektyvizacija seljans'kyh gospodarstv (1944–1952 rr.) / N. S. Rozhyk, M. V. Sen'kiv // Visnyk Dnipropetrovs'kogo universytetu. Serija: Istorija ta arheologija. – 2015. – T.23, Vyp.23. – S.117–125.
35. Romanjuk I. Represyva polityka derzhavy stosovno seljanstva na pochatku 1950–h rokiv / I. Romanjuk // Problemy istorii' Ukraïny: fakty, sudzhennja, poshuky. – 2002. – Vyp.7. – S.450–453.
36. Semystjaga V. Rozvytok sil's'kogo gospodarstva na Luganshchyni v pershe povojenne p'jatylyttja (istorychnyj aspekt) / V. Semystjaga // Bahmuts'kyj shljah. – 2008. – №1–2. – S.131–144.
37. Sen'kiv M. V. Kolektyvizacija zahidnoukraïns'kogo sela 40 – pochatku 50–h rr. XX st.: dys... d–ra ist. nauk: 07.00.01 / Sen'kiv Myhajlo Vasyl'ovych. – Donec'k, 2008. – 462 s.
38. Sen'kiv M. V. Dii' bil'shovyc'kogo rezhymu zi stvorennja social'no–politychnyh peredumov sucil'noi' kolektyvizacii' zahidnoukraïns'kogo sela (1944–1947 rr.) / M. Sen'kiv // Naukovi zapysky nac. un–tu «Ostroz'ka akademija». Istor. nauky. – 2011. – Vyp.17. – S.178–185.
39. Sen'kiv M. V. Radjans'ki formy ta metody kolektyvizacii' zahidnoukraïns'kogo sela (1944–1952 rr.) / M. V. Sen'kiv // Naukovi praci istor. fakul'tetu Zaporiz'kogo nac. un–tu. – 2013. – Vyp.35. – S.167–173.
40. Sushyk I. V. Kolektyvizacija Volyni: nasyllja j sprotyv povojennyh rokiv / I. V. Sushyk // Ukraïns'kyj seljanyn. – 2010. – Vyp.12. – S.315–318.
41. Shtjuk M. M. Masovi represii' proty naselennja pivdnja Ukraïny v 20–50–ti roky XX stolittja / M. M. Shtjuk. – K.: Tetra, 2000. – 534 s.
42. Shtjuk M. M. Ostannij stalins'kyj udar: pisljavojejni represii' na pivdni Ukraïny / M. Shtjuk // Problemy istorii' Ukraïny: fakty, sudzhennja, poshuky. – 2002. – Vyp.6. – S.468–489.
43. Shljahtych R. P. Teror proty zahidnoukraïns'kogo seljanstva v konteksti kolektyvizacii' v pisljavojejne desjatylyttja / R. P. Shljahtych // Ukraïns'kyj seljanyn. – 2008. – Vyp.11. – S.349–351.

Dovbnia O. A., PhD in History, Docent, Doctoral Candidate, Institute of Ukrainian History of National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), olga.dov.2003@ukr.net

Modern national historiography of the repressive policy of the Soviet State regarding the peasantry of the Ukrainian SSR in the postwar decade

The state of coverage in the modern national historiography of the repressive policy of the Soviet State regarding the peasantry of the Ukrainian SSR during the mentioned period was analyzed. Historians focused on analyzing the forms, methods, scale, consequences of implementing the repressive policy of the Soviet state against collective farmers in the post-war period, the reactions of collective farmers, the regional aspect of repressions regarding the peasantry of the Ukrainian SSR, identified the stages, means, methods, character, and peculiarities of the agrarian policy of the Communist Party and Soviet power in the West Ukrainian region in the post-war decade. The article, based on the scientific achievements of domestic historians, devoted to this problem, shows that, despite the Famine of 1946–1947, the Soviet state solved economic problems with the help of repressions against the collective-farm peasantry, and the collective farmers suffered another economic ruin. As for the peasantry of Western Ukraine, with the help of repressions, the state simultaneously fought against the national liberation movement and solved economic problems.

Keywords: collective-farm peasantry, grain procurements, work-days, parasitic and anti-social elements, public sentences, collectivization, kulaks, sending, deportation.

* * *

УДК 624.21/8+625

Салата Г. В.,

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри соціальних комунікацій та інформаційних наук, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна, Київ), salaty@bigmir.net

ВНЕСОК ПРОФЕСОРА Л. Д. ПРОСКУРЯКОВА ТА ЙОГО НАУКОВО–ТЕХНІЧНОЇ ШКОЛИ У РОЗВИТОК БУДІВЕЛЬНОЇ МЕХАНІКИ

Зроблена спроба окреслити внесок Л. Д. Проскуракова та його науково–технічної школи у розвиток будівельної механіки. Метою статті є відтворення основних положень Л. Д. Проскуракова у розробці теорії споруд. Методологічною основою дослідження є загальні принципи об'єктивності та історизму. Висновки роботи полягають у констатації факту про асиметрію історіографії питання.

Ключові слова: Л. Д. Проскураков, науково–технічна школа, будівельна механіка, теорія споруд, теорія пружності, історія науки і техніки.

Грандіозний розвиток усіх галузей техніки другої половини XIX ст. віддзеркалювався і на розвитку інженерних наук. Водночас, усвідомленого зв'язку між наукою і технікою – паритетно вагомими для людства галузями – не існувало. Ця обставина пояснювалася тим, що техніка розвивалася у XIX ст. неплановірно, часто ґрунтована на вузькопрактичній основі, а головне, не зважаючи на весь колосальний прогрес техніки, перед нею не стояли ще ті виняткові за своєю суттю завдання, що постали на початку XX ст. і для вирішення яких, сприяння науки стало нагальною необхідністю.

Талановиті інженери випереджали час і створювали видатні проекти, що вражають і своєю доцільністю і архітектурною пропорцією деталей, інколи за високої складності схеми в розрахунковому відношенні. Серед вітчизняних талановитих мостобудівників чільне місце належить діяльності новатора у галузі будівельної механіки, неперевершеного інженера, професора Лавра Дмитровича Проскуракова (1858–1926 рр.). Л. Д. Проскураков спроектував і розробив параболічні й полігональні статично визначені мостові ферми з шпренгельною ґраткою, запропонував консольні й аркові ферми для залізничних мостів.

Історіографія питання свідчить, що питання не обійдене увагою науковців: історіографічні надбання окресленої проблеми чисельні і багатопланові. Водночас, історіографія носить констатуючий характер. Вище означене сформувало асиметрію історіографії та окреслює ряд невіршених раніше частин проблеми, яким присвячена публікація.

Згідно методики та методології історичних досліджень, формуючим завданням роботи є відтворення основних положень Л. Д. Проскуракова у розробці теорії споруд. Методологічною основою дослідження є загальні принципи об'єктивності та історизму. Розвідка ґрунтується на використанні логічного методу із залученням документальної бази наукових розвідок Л. Д. Проскуракова.

Метою статті є відтворення основних наукових положень Л. Д. Проскуракова у розробці теорії споруд; внесок професора Л. Д. Проскуракова та його науково-технічної школи у розвиток будівельної механіки.

XIX ст. позначене геніальними роботами вчених Нав'є, Коші, Пуассона, Ламе, Клайперона, Максвелла, Кельвіна, Клебша, Мора, Бетті, Кастильєно та ін. Водночас, впровадження наукових досягнень учених до вирішення практичних завдань розрахунку споруд просувалося вкрай повільно. Ось чому рядовий інженер кінця XIX ст. здійснював свої розрахунки майже тими ж примітивними методами, які застосовувалися у середині цього століття.

Звичайно, це твердження вимагає застережень у сенсі розуміння того, що статично–визначена проблема була майже висвітлена і вивчена. Розрахунок складних, але статично–визначених конструкцій здійснювався достатньо чітко і вірно, і тому серед плеяди вищезазначених дослідників теорії пружності, слід назвати імена Кремони, Кульмана, Ріттера, Цімермана, Вейрауха, Вінклера та ін., які сприяли прогресу цієї галузі теорії споруд. Разом з тим, широка «статично–невизначена проблема», питання динаміки в опорі матеріалів, питання стійкості споруд у цілому та їх елементів зокрема, як і низки інших, не менш важливих питань, практичного висвітлення і практичного вирішення ще не отримали.

Видатні наукові дослідження, що слугували на початку XX ст. основою для вирішення вищезазначених проблем, були здійснені саме у кінці XIX ст., але вони ще не стали надбанням інженерів і до певного часу, такі ж нескладні для тогочасного погляду проблеми, як розрахунок пружного склепіння, розрахунок жорсткої рами, облік динамічного навантаження і т.п. вирішувалися досить примітивно і важко, а головне – шляхами, далекими від обліку дійсних обставин завдання.

Означений стан цієї галузі знань відобразився і на характері споруд, що споруджувалися: складні за архітектурною структурою або не будувалися, або замінювалися вже під час проектування – більш простими архітектурними рішеннями. Як приклад широкого застосування більш примітивних схем необхідно вказати на не значне застосування нерозрізних і навіть консольно–балкових схем. Як приклад результатів примітивного розрахунку можна вказати на приклади, з одного боку, на зайву масивність зведень і арок того часу, а з іншого боку, на недостатню жорсткість підвісних ферм XIX ст., які нерідко призводили до руйнування підвісних мостів.

Усі перелічені вище фактори змусили інженера Л. Д. Проскуракова застосовувати такі прийоми і методи техніки, які значно випереджали примітивні прийоми XIX ст. Він стверджував, що будь–яка споруда повинна відповідати вимогам економічності і суспільної доцільності. Особлива увага Лавром Дмитровичем приділялася естетичному фактору [1].

У відповідь на ці запити, у галузі відбулася серйозна аналітична переоцінка та з'явилася експериментальна база, на якій формувалися нові будівлі – чисельні досліди і спостереження, які були поставлені з такою детальністю, яка зазвичай була неможливою у попередні роки через відсутність приладів належної точності. Ці досліди мали на меті проникнути у саму суть пружних і прямиючих за ними пластичних явищ. Наприклад, задумані Л. Д. Проскураковим, штучно поставлені спостереження над цілими спорудами, що дозволило вивчити так зване «життя» цих споруд у найрізноманітніших умовах, у функцій не тільки роботи в даний момент, а й функцій часу.

Завдяки Л. Д. Проскуракову у мостобудуванні намітилися векторуючі тенденції: щодо методу – перейти до мікродосліджень і мікроспостережень і належним чином враховувати динамічний фактор. Щодо результатів – встановити робочі гіпотези, задля ключових положень теорії споруд, і разом з цим якомога ширше вивчити якісно і кількісно ті відхилення від теоретичної схеми роботи споруд, які стануть в основі їхнього розрахунку, які фактично мають місце в окремих спорудах та у їх деталях [2].

Л. Д. Проскураков бачив кінцеву мету – з'ясувати експериментальну суть пружних явищ в тілах різної будови, з яких будувалися споруди, і зв'язати з явищами при зростанні діючих на тіло сил, і по суті справи обов'язково супроводжують будь–яке пружне явище через відсутність у природі ідеально–пружних тіл.

При вивченні пружних явищ Л. Д. Проскураков виходив з таких трьох «робочих гіпотез»: гіпотези про ідеальну пружність матеріальну споруд; гіпотези про лінійну залежність між напруженням і деформаціями; гіпотези про збереження плоских перетинів при деформації бруса [2–3].

У царині теорії споруд Л. Д. Проскураков виокремлював планове начало у структурі самої будівельної механіки, що зводилося до твердого встановлення основних її відділів і до чіткої систематизації наукового матеріалу всього, що входило до її складу. Лавр Дмитрович детально з'ясував усі експериментальні передумови науки і залишав лише необхідні, а власне якраз усі три, перелічені вище, гіпотези. Випереджаючою час є думка Проскуракова виходити при вивченні пружних явищ, не з гіпотези про безперервність матерії, а з гіпотези про її атомізм. Вчений-інженер часто використовував атомістику під час нових застосувань експериментальних і теоретичних перешкод, а часто справжніх і близьких до дійсності результатів застосування гіпотези неперервності [4].

Усі докази основних положень теорії споруд Л. Д. Проскураков застосовував чітко, із застосуванням «моделей» і висвітленням будь-якого положення його конкретної фізичної суті. Учений віддавав перевагу графоаналітичним методам досліджень з метою вирішення основних проблем будівельної механіки. Лавр Дмитрович був певен, що ці методи дають чітке виявлення основної ідеї при можливості досягнення будь-якої точності.

Л. Д. Проскураков вважав, що останнє слово у сфері плановості і чіткості проектування мостів не сказано, але і того, що досягнуто, достатньо, щоб основна вісь будівельної механіки як науки, вимальовувалася достатньо ясно і щоб її осягнення і засвоєння давалися відносно легко.

Л. Д. Проскураков ґрунтовно переконував, що теорія споруд, якщо її характеризувати за суто геометричною ознакою, ділить деталі споруд, а за ними і цілі споруди, на три можливих типи – брус, пластина і тіло трьох вимірів. Останні дві категорії, за Проскураковим, належать до меж бачення теорії пружності. Головну увагу вчений віддавав брусу – тілу з однією незалежною змінною [2].

Лавр Дмитрович доводив, що уся проблема бруса ділиться на два великі частини: статично-визначені завдання і статично-невизначені завдання. Учений відстоював думку, що на першому місці перебуває вивчення бруса, як такого. Зазначав, що ця проблема є майже вичерпною (за умови врахування трьох вищезазначених гіпотез) і висвітлена у працях його учнів, членів так званої «проскураковської школи мостобудування»: інженерів О. О. Гвоздева та П. О. Вальтера. Учені науково-технічної школи Проскуракова зуміли віднайти струнку і жорстку залежність між силовими і деформаційними факторами.

Водночас, сучасник Л. Д. Проскуракова професор Б. Г. Галеркін досконало висвітлив вище окреслену проблему і тому це явище у 20-х роках ХХ ст. вже не випадало з загального циклу впливів на брус. Для будь-якого витого перетину визначалися осі – «носії закону збереження плоских перетинів». Вся проблема бруса стала вирішуватися чітко, енергетично і завершено. Питання стійкості бруса, а також динамічні проблеми легко вписувалися у загальну проблему енергетичного підходу.

У результаті, Л. Д. Проскураковим та його науковою школою було зроблено чимало, утім її значення для будівельної механіки вимагало детальнішого вивчення. Просторові ферми достатньо не вивчені, і у цій сфері Л. Д. Проскуракову та його учням належало пройти ще

багато сторінок наукових досліджень, і перш за все – структурувати накопичений у цій сфері матеріал.

Внесок Л. Д. Проскуракова та його наукової школи у розробку другої частини теорії споруд – статично-невизначену проблему – ознаменувався титанічною роботою інженерів усіх країн, проблемою, що була на часі початку ХХ ст. По суті робота, яка виходила із збереження розрахункової схеми і основних передумов, мала на меті дати якомога швидке, вірне і просте рішення проблеми. Лавр Дмитрович взяв за основну принцип д'Аламбера роботи системи сил на віртуальних переміщеннях, поширене на пружні системи. І як її наслідок, трактував теореми Бетті, Моря, Максвелла. Теореми Менабреа, Кастільяно надають усій проблемі енергетичне обґрунтування – для лінійних систем приватна похідна від потенційної енергії деформації по узагальненій силі дорівнює відповідному цій силі узагальненому переміщенню. У результаті усі методи вирішення статично-невизначених завдань впливають з вищезазначених теорем і на них ґрунтувалися праці Л. Д. Проскуракова та ін.

Таким чином, принципова проблема була вирішена раз і назавжди, але у найбільш загальному вигляді. Питання торкалося лише практичного вирішення окремих задач на основі загальної теорії. Саме з цієї обставиною зіткнувся Л. Д. Проскураков як з головною перешкодою при розв'язанні проблеми. Якщо статично-невизначені ферми зазвичай мають не дуже велику кількість зайвих стержнів і відносно легко вирішуються приведенням їх до статично-визначених, у свою чергу, вирішувалися кінематичним способом, то статично-невизначені рами представляють для практики значну проблему.

На цій ниві науково-технічного пізнання було зроблено небагато, а узагальнення Л. Д. Проскуракова було передчасним, адже не достатньо були досліджені просторові рами. Однак, «рамний голод», який відчувався у науковій школі Лавра Дмитровича поступово проходив, адже у розпорядженні інженерів і тих, хто здійснював необхідні розрахунки, з'явилися методи, які вони обирали для вирішення різних завдань у мостобудуванні.

Л. Д. Проскураков виділив три основні напрями для вирішення означеної проблеми: застосування методів аналітичних, методів графічних, або графоаналітичних, і методів механічних. Останні методи ґрунтувалися на теоремі Максвелла про взаємність переміщень і вимагали спеціального і чутливого обладнання, детальних маніпуляцій з цим обладнанням. Тому вони не були поставлені у ряд з першими двома групами методів і чекали подальших удосконалень [2].

Графоаналітичні методи основані на застосуванні фокусів – будь-яка рама має у кожному своєму елементі два фокуси, які подібні до таких, які є в нерозрізних балках і зведеннях – ці фокуси також співпадають з точками переходу через нуль моментів, які викликаються у даній рамі поворотом правого або лівого її кінця на той чи інший невеликий кут. Л. Д. Проскураков розумів, що маючи фокуси, може йти тим шляхом, яким йшли інженери при розрахунках із нерозрізними балками. І тому вирішували проблему роботи рами за будь-якого її навантаження. Вчений-інженер вважав цей метод дуже мудрим, який по суті допомагав розкрити сутність роботи даної рами. Це підтвердили ґрунтовні дослідження Л. О. Самойлова.

Л. Д. Проскуряков виділяв десятки прийомів, які спрощували вирішення проблеми. Вважав, що класифікувати ці прийоми ще передчасно і виділяв низку методів наших вітчизняних дослідників: метод М. С. Стрілецького, метод О. М. Новикова, метод О. М. Верещагіна, метод професора Фармаковського і ряд інших. Рамний голод тамувався дуже швидко і Л. Д. Проскуряков мав надію на основі власних розробок, підвести підсумки і дати класифікацію наукових здобутків попередників і сучасників. Але передчасна смерть ученого у 1926 р. не дозволила продовжити наукові розробки окресленої проблеми, що стала однією із стрижневих проблем для вихованців і послідовників його науково-технічної школи.

Список використаних джерел

1. Проскуряков Л. Д. Строительная механика / Л. Д. Проскуряков, проф. Им. Моск. инж. уч.-ща. – 4-е изд. Ч.1–2. – Санкт-Петербург: тип. А. Бенке, 1902–1910. – Сопrotивление материалов. – 1902. – [8], 277, [2] с.
2. Проскуряков Л. Д. Строительная механика / Л. Д. Проскуряков, проф. Им. Моск. инж. уч.-ща. – 4-е изд. Ч.1–2. – Санкт-Петербург: тип. А. Бенке, 1902–1910. – Статика сооружений. – 1907. – [6], 232 с.
3. Проскуряков Л. Д. Строительная механика / Л. Д. Проскуряков, проф. Им. Моск. инж. уч.-ща. – 4-е изд. Ч.1–2. – Санкт-Петербург: тип. А. Бенке, 1902–1910. – Статика сооружений; Сборник задач и упражнений с решениями: (Окончание). – Москва: типо-лит. Ю. Венер, преemн. О. Фальк, 1910. – [6], 104 с.
4. Велихов П. А. Краткий курс строительной механики: Изложение лекций, читанных на 3-м курсе Инжен.-строительного фак-та Моск. высш. технич. уч.-ща в 1926–27 академич. году / Проф. П. А. Велихов; Изд-во Моск. высш. технич. уч.-ща. – Москва, 1927. – VII, 173 с., [2] с.

References

1. Proskurjakov L. D. Stroitel'naja mehanika / L. D. Proskurjakov, prof. Imp. Mosk. inzh. uch.-shha. – 4-e izd. Ch.1–2. – Sankt-Peterburg: tip. A. Benke, 1902–1910. – Sprotivlenie materialov. – 1902. – [8], 277, [2] s.
2. Proskurjakov L. D. Stroitel'naja mehanika / L. D. Proskurjakov, prof. Imp. Mosk. inzh. uch.-shha. – 4-e izd. Ch.1–2. – Sankt-Peterburg: tip. A. Benke, 1902–1910. – Statika sooruzhenij. – 1907. – [6], 232 s.
3. Proskurjakov L. D. Stroitel'naja mehanika / L. D. Proskurjakov, prof. Imp. Mosk. inzh. uch.-shha. – 4-e izd. Ch.1–2. – Sankt-Peterburg: tip. A. Benke, 1902–1910. – Statika sooruzhenij; Sbornik zadach i uprazhnenij s reshenijami: (Okonchanie). – Moskva: tipo-lit. Ju. Vener, preemn. O. Fal'k, 1910. – [6], 104 s.
4. Velihov P. A. Kratkij kurs stroitel'noj mehaniki: Izlozhenie lekcij, chitannyh na 3-m kurse Inzhen.-stroitel'nogo fak-ta Mosk. vyssh. tehnič. uch.-shha v 1926–27 akademich. godu / Prof. P. A. Velihov; Izd-vo Mosk. vyssh. tehnič. uch.-shha. – Moskva, 1927. – VII, 173 s., [2] s.

Salata H. V., candidate of historical sciences, senior lecturer of the Department of Information, Library and Archives, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine, Kyiv), salaty@bigmir.net

Contribution of Professor L. D. Prokuryakov and his scientific and technical school into the development of construction mechanics

The paper attempts to outline the contribution of L. D. Proskuryakov and his scientific and technical school into the development of construction mechanics. It aims at reproducing the basic provisions of L. D. Proskuryakov in the development of the theory of structures. The general principles of objectivity and historicism are the methodological basis of the study. The conclusions of the work are to state the fact of the asymmetry of historiography of this topic.

Keywords: L. D. Proskuryakov, scientific and technical school, building mechanics, theory of structures, elasticity theory, history of science and technology.

* * *

УДК 94(477)«1953/1964»:378

Лук'яненко О. В.,

кандидат історичних наук, ст. викладач,
Полтавський національний педагогічний університет
ім. В. Г. Короленка (Україна, Полтава),
lukyanenko.ov@gmail.com

Его-документи про життя студентів Полтавського педінституту впродовж німецько-радянської війни (Ч.1)

Люструється буденне життя студентів педагогічного закладу Полтави у часи німецько-радянської війни 1941–1945 року. Застосування методу контент-аналізу дозволило проілюструвати тлумачення студентами вишу свого місця в окупованому краї та у пост-окупаційний час; виявити мотивацію різних стратегій поведінки молоді в екстремальних умовах. Розвідка написана у межах науково-дослідної роботи кафедри культурології ПНПУ імені В. Г. Короленка «Регіональні виміри повсякденної культури України XVIII–XX століть».

Ключові слова: повсякдення, студенти, німецько-радянська війна, вища педагогічна школа, колабораціонізм, остарбайтери.

У повсякденний світ освітян України втрутилася війна. Небуденні речі стали рутинною. Студенти та викладачі були змушені змінити не лише простір діяльності, але й саму сферу занять. Німецько-радянська війна докотилася до Полтавщини у серпні 1941 року. З тієї осені і до 23 вересня 1943 р. Полтавщина перебувала під німецькою окупацією, допоки радянська влада не відновила свій контроль над цими землями. Питання життя українців на окупованих територіях було предметом численних наукових досліджень. Науковці вдавалися до аналізу побуту українців як окупованих територій України загалом (Т. Вронська [1]), так і різних регіонів республіки (Київщини (Т. Заболотна [3]), О. Удод [2]) чи Полтавщини (В. Ревергук [4]). Увагу істориків привертали питання специфіки будення в залежності до соціального (Т. Нагайко [5]) та гендерного критеріїв (К. Кобченко) [6]. У даній розвідці ми вдамося до аналізу життя студентської молоді у час, коли їхній виш – Полтавський педагогічний інститут – був евакуйований до Тамбова, а, по суті, кинув більшість молодих людей напризволяще. Ми проаналізуємо, яка доля спіткала студентів та абітурієнтів як на окупованих землях, так і поза ними. Виявимо сферу зайнятості та рід занять молодих людей. Визначимо активність молоді у воєнних діях залежно від гендерної приналежності. Осібну увагу приділимо питанню долі студентів-остарбайтерів. Джерельну базу становлять 1028 підшивок під загальною назвою «особова справа студента» Полтавського педагогічного інституту імені В. Г. Короленка, які вчилися у закладі з 1942 по 1953 роки.

У своїх автобіографіях молоді люди вказували рід занять під час перебування на окупованій території. Узагальнюючи, можемо об'єднати їх у групу з 12 видів діяльності. Найбільша кількість – 386 осіб (37,6%) – працювали на сільськогосподарських роботах. Інші 173 молодих людини (16,8%) упродовж окупації були змушені заробляти на життя кваліфікованими працівниками на заводах. Велика кількість (141 людина – або ж 13,7% випускників) не працювали взагалі. 3-поміж студентів педагогічного інституту 83 (8,1%) все ж були евакуйовані з території України, хоча й не в одне місце з вишем. Число остарбайтерів, забраних на роботу до Третього Рейху, становило 6,7% від загальної